

Informatienota voor de raad

Datum 10 mei 2022

Onderwerp	Eerherstel en erkenning leed Molukse KNIL-militairen Zwolle
Versienummer	1

Portefeuillehouder Peter Snijders

Informant Liselotte Bredie

Afdeling ZWCO

Telefoon 038 498 4042

Email EAM.Bredie@zwolle.nl

Bijlagen

1. Motie PvdA n.a.v. 70 jaar Molukkers in Nederland d.d. 29.03.2021
2. Informatienota anti-discriminatie-diversiteit d.d. 20.04.2021 n.a.v. motie
3. Verzoek financiële bijdrage Stichting 70 jaar Molukkers Overijssel d.d. 26.05.2021
4. Brief burgemeester inzake financiële bijdrage St. 70 Jaar Molukkers Overijssel d.d. 12.07.2021
5. Verzoek Werkgroep 70 jaar Molukkers Zwolle
6. Brief burgemeester inzake verzoek Werkgroep 70 jaar Molukkers Zwolle d.d. 02.09.2021
7. Modelovereenkomst Vereniging Begraafplaats Bergklooster en rechthebbenden inzake afkoop verschuldigde grafrechten met inbegrip van onderhoudsrechten voor onbepaalde tijd
8. Overeenkomst gemeente Zwolle en Vereniging Begraafplaats Bergklooster inzake eerherstel en erkenning leed Molukse KNIL-militairen

Wij stellen u voor kennis te nemen van:

1. Het besluit van het college, dat inzet op eerherstel van de eerste generatie Molukse KNIL-militairen en hun echtgenotes en op erkenning van het leed van de Molukkers en de doorwerking daarvan.

Datum 10 mei 2022

Toelichting op het voorstel

Inleiding

In 1951 kwamen in totaal 12.900 voornamelijk Molukse KNIL-militairen met hun gezinnen in Nederland aan, getraumatiseerd door de Tweede Wereldoorlog en de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Bovenop deze 'onzichtbare bagage' wachtte bij aankomst een collectief ontslag voor deze aan Nederland trouwe soldaten en daarmee het verlies van de KNIL-status. Vanuit de havens van Rotterdam en Amsterdam werden zij met hun gezinnen naar het demobilisatiecentrum in Amersfoort gebracht. Daarna werden zij door het hele land veelal in barakkenkampen ondergebracht, waaronder voormalige concentratiekampen.

Uiteindelijk was er geen weg terug naar het geboorteland en werd een tijdelijk verblijf in Nederland permanent. Vanuit de kampen verhuisden de Molukkers naar woonwijken in ons land, zoals in Zwolle naar Holtenbroek. Zij moesten niet alleen wennen aan een nieuw land, maar ook leren omgaan met de oorlogstrauma's waarvoor in die tijd nog geen hulpprogramma bestond. Met de kennis van nu waren zij nooit in voormalige concentratiekampen ondergebracht. Binnen de Molukse gemeenschap laat dit tot op de dag van vandaag diepe sporen na. Het is één van de redenen waarom een deel van de eerste generatie Molukkers en hun kinderen het moeilijk vinden om naar de toekomst te kijken.

Overijssel en Zwolle

In Overijssel hebben zeven gemeenten met een Molukse gemeenschap (Almelo, Deventer, Rijssen-Holten, Nijverdal, Staphorst, Wierden, Zwolle) de krachten gebundeld om aandacht te vragen voor deze onderbelichte en pijnlijke geschiedenis. De stichting 70 Jaar Molukkers Overijssel heeft daarvoor een breed projectplan opgesteld - mede gesubsidieerd door de gemeente Zwolle - met een reizende tentoonstelling van A(Imelo) tot Z(wolle) die in 2022 naar Zwolle komt, een scholenproject en het boek 'Verbroken Belofte'. Op 4 september 2021 vond de herdenking plaats in Nijverdal.

In Zwolle treedt de werkgroep 70 jaar Molukkers Zwolle op als belangenbehartiger en spreekbuis namens vier generaties. Najaar 2022 vindt in Holtenbroek een herdenking plaats. De organisatie zag in verband met corona af van de geplande organisatie op 27 november 2021. De werkgroep heeft toen in december een podcast gemaakt op Bergklooster. Daarin is een speciale videoboodschap van de burgemeester opgenomen, om uiting te geven aan de betrokkenheid van het gemeentebestuur.

Het Molukse verhaal maakt deel uit van onze gezamenlijke geschiedenis en moet worden doorverteld om het van generatie op generatie levend te houden, in het besef dat het verdriet en de pijn van generatie op generatie doorwerken. Bij de bespreking van de PvdA-motie in de raad in april 2021 heeft de burgemeester aangegeven dat Zwolle hecht aan erkenning en eerherstel.

Kernboodschap

Ruim zeventig jaar na dato wordt de behoefte aan erkenning van het leed van de Molukkers en de doorwerking daarvan en het eerherstel van de Molukse KNIL-militairen maatschappelijk gevoeld. Als blijkt daarvan is het voor gemeenten met een Molukse bevolkingsgroep zoals Zwolle van belang tegemoet te komen aan de wens een bijzondere status te verlenen aan de graven van de eerste generatie Molukse KNIL-militairen in Nederland die het KNIL hebben gediend in de periode 1940-1945, inclusief hun echtgenotes. Inventarisatie van deze graven, bevestiging van de KNIL-status door het Nederlands Veteraneninstituut en de uiteindelijke verlening van de bijzondere status vraagt om zorgvuldigheid, middelen en maatschappelijk draagvlak. Het streven is dit in 2022 te realiseren.

Toelichting/consequenties

Graven Molukse KNIL-militairen Zwolle

Het KNIL bestond van 1814-1950. Wat eerherstel betreft gaat het om de eerste generatie Molukse KNIL-militairen die in 1951 naar Nederland kwam, met inbegrip van hun echtgenotes die evenzeer geleden hebben onder wat er is gebeurd. De inventarisatie van Molukse KNIL-graven van de betreffende generatie is een zorgvuldig en tijdrovend proces geweest.

Datum 10 mei 2022

In samenwerking met de Werkgroep 70 jaar Molukkers Zwolle en Vereniging Begraafplaats Bergklooster zijn in Zwolle in totaal 50 graven geïnterpreteerd, waarvan de KNIL-status door het Nederlands Veteraneninstituut is geverifieerd en bevestigd. De intentie is het grafrecht van de graven van deze Molukse KNIL-militairen en hun echtgenotes voor onbepaalde tijd af te kopen, met inbegrip van onderhoudsrechten, zodat het graf voor altijd blijft behouden. De graven krijgen daarmee een bijzondere, beschermde status maar blijven op naam staan van de rechthebbenden.

Op begraafplaats Bergklooster liggen 49 Molukse KNIL-militairen begraven. Hiervoor wordt een door de gemeente Zwolle in samenspraak met de beheerder (tevens secretaris en penningmeester) van Bergklooster, opgestelde modelovereenkomst gesloten tussen Vereniging Begraafplaats Bergklooster en de individuele rechthebbenden/nazaten. Deze overeenkomst is aan de werkgroep 70 Jaar Molukkers Zwolle en rechthebbenden voorgelegd, besproken en akkoord bevonden.

Op begraafplaats Kranenburg bevindt zich het 'Zandhove monument'. Verpleeghuis Zandhove had graven op begraafplaats Kranenburg voor de bewoners, onder wie ook Molukse KNIL-militairen en hun echtgenotes die in 1951 naar Nederland waren gekomen. Zandhove deed in 2001 afstand van de graven waarna in samenspraak met de gemeente Zwolle een monument voor de overblijfselen van deze groep mensen werd gerealiseerd.

Verder is op Kranenburg één graf van een Molukse KNIL-militair geïnterpreteerd. Van dit graf werd in 2010 door rechthebbenden afstand gedaan. Het graf is toen teruggedaan naar de gemeente Zwolle, waarna de grafsteen door de gemeente is verwijderd. Tegen de achtergrond van eerherstel en erkenning van leed, dient de gemeente zorg te dragen voor een nieuwe grafsteen met naam, geboorte- en sterfdatum van de betrokkene. Ook dient de gemeente dit graf voor onbepaalde tijd in stand te houden en te onderhouden. Dat betekent het zorgdragen voor en het bekostigen van algemeen onderhoud, met inbegrip van klein regulier onderhoud aan onder andere de steen. Voorts mag het graf niet worden geruimd en mag er geen nieuw grafrecht op worden gevestigd.

Overig eerbetoon

In het verlengde hiervan is de wens gerechtvaardigd dat een plaquette wordt aangebracht bij de ingang van de begraafplaatsen waar Molukse KNIL-militairen begraven zijn in lijn met de aanwezigheid van oorlogsgraven. Verder is er de behoefte aan een namenmonument op begraafplaats Bergklooster bij de overgang naar begraafplaats Kranenburg als centrale plek om te herdenken. Voorzien van een QR code waarmee het achterliggende verhaal toegankelijk is. Het gaat om de namen van de eerste generatie Molukse KNIL-militairen in Zwolle, inclusief degenen die zijn gecremeerd of die uiteindelijk niet in Nederland maar in Indonesië zijn begraven. Daarnaast gaat het om markering van alle Molukse KNIL-graven met een bronzen insigne voor herkenning ervan. De intentie is dit alles zo spoedig mogelijk te realiseren. Op termijn zal ook aandacht worden besteed aan de bewegwijzering van zowel het namenmonument op Bergklooster als het Zandhovemonument op Kranenburg.

Risico's

Het is niet uit te sluiten dat er alsnog gegevens boven tafel komen, op basis waarvan meer namen kunnen worden getraceerd en herleid. Dat heeft financiële en ook andere gevolgen, zoals voor het monument. Afgezien daarvan is het gezien de tijdsgeest reëel meer verzoeken voor historisch onderzoek te verwachten naar de rol van de (lokale) overheid m.b.t. vervolging, uitsluiting of discriminatie van andere bevolkingsgroepen voor, tijdens of na de Tweede Wereldoorlog. Dat heeft ondermeer financiële gevolgen.

Financiën

De totale kosten ad 200.000 euro kunnen worden gedekt uit de Reserve Incidentele Bestedingen waarvan bij het Najaarsmoment 2021 reeds 171.000 euro ter beschikking is gesteld. Dat betekent dat aanvullend 29.000 euro nodig is voor alle 50 graven en overige blijken van eerbetoon. Voor de bijdrage aan lokale, provinciale en landelijke projecten en herdenkingen in het kader van 70 jaar Molukkers 2021 en die door corona zijn uitgesteld naar 2022, is bij het Najaarsmoment 2021 reeds 5.000 euro ter beschikking gesteld.

Datum 10 mei 2022

Ter vergelijking: de gemeente Deventer stelt 200.000 euro beschikbaar voor het behoud van 65 Molukse KNIL-graven tot in ieder geval 2052. In Zwolle gaat het om 50 graven voor onbepaalde tijd. In Deventer gaat het alleen om de graven. In Zwolle gaat het ook om aanvullende tastbare blijken van eerherstel zoals een namenmonument, conform de wens van de Zwolse Molukse gemeenschap.

Communicatie

De afdeling Communicatie informeert belanghebbenden en de media via de gebruikelijke kanalen over het besluit van het college van b en w, dat inzet op eerherstel van de eerste generatie Molukse KNIL-militairen en hun echtgenotes en op erkenning van het leed van de Molukkers en de doorwerking daarvan.

Vervolg

De afdeling Communicatie informeert belanghebbenden en de media over de voortgang van het tastbare eerherstel in Zwolle en andere activiteiten die daaraan bijdragen.

Openbaarheid

Deze nota is openbaar.

Burgemeester en Wethouders van Zwolle,

Voorzitter, Peter Snijders

Secretaris, Dick Emmer